

TÓTH IMRE

ÉRTÜNK

Nikolényi
István

AZ INTELLIGENS OPERA

Hogy Brecht hatásától ma sem vonulhat leszigetelt fedezékbe egyetlen színházi vállalkozás sem: axioma, így érvel napjaink egyik legnagyobb rendezőgyényisége, az angol Peter Brook is: „Brecht korunk kulcsfigurája, és a jelenkori színház mindig valamiképpen az ő teljesítményéből és álláspontjából ered, vagy ahhoz tér vissza”. Brook: *Az üres tér* című könyvének részletét a januári Nagyvilág közli, de Brecht neve még elhangzik — ugyanerről az eredőről, másfajta előjellel — az Új Írás hasábjain is. Breuer János polemizál vele, az opera brechti „kulináris” (élvezeti cikk) jelzőjének megítélésénél sima, leegyszerűsített értelmezésével száll szembe, *Az opera él!* — kiáltja vissza az „operaüzem” vádjának, s a mai színház-zenei műfaj létjogosultságát bizonyítja — kihegyeztetten Petrovics Emil új darabjának, a *Bűn és bűnhődés*nek tükrében.

De az opera létjogosultságát nem csak a mai kor természetének ürügyén vitatják sokan, nem pusztán a mai darabok útját igyekeznek betájolni — még több tilalomfával, mint biztatással. Ugyanennek a kérdésmásik oldala, *hogyan restaurálják, korszerűsítik modern színpadra a klasszikus alkotásokat?* Ezen fáradozott közelmúltban a szegedi opera Donizetti-premierje is. A törekvést legtöbbször úgy jellemzik: „lefújni a port”, „megfésülni”. „A ma nézője számára elfogadhatóvá, hihetővé tenni” — s vonatkozik ez döntően a szö-

vegkönyv, a libretto képtelenségeire, torzításaira, hiteltelenségére.

Ha az opera él, életképesnek kell lennie az operajátszásnak is. A közelítés maguknak a műveknek számbavételénél kezdődik: mit játszunk a klasszikus repertoárból. Az elsődleges szelekciót több-kevesebb megbízhatósággal elvégzi az idő — ami rostáján átjutott, az általában életképes marad. Garancia elsősorban a muzsika, s ha a rendező a zene iránti alázattal közelíti a színpadot, már a legfontosabb lépést megtette. Csak a zene-szemponthoz, a zenéhez igazodó rendezés lehet a restauráció alapja és omegeja. Mit jelent ez? Elsősorban, hogy a szerző szándéka ellenére nem történhet alapvető módosítás, hogy a színpad áthangolását csak stílusterés nélkül szabad megkísérelni. És a másik legfontosabb, hogy a szereplőknek vérvé válnon, mit kell tenniük, s hogy ugyanazt valósítsák meg az éneklés útján, amit színészként eljátszanak.

Felsenstein szerint az operajátszásban el kell hitetni a publikummal, hogy akkor, az adott pillanatban, és ott, abban a helyzetben (hic et nunc) a szereplőknek egyetlen kifejezési formája, megnyilatkozási lehetősége az éneklés, az éneklés. Az „intelligens színész” brechti fogalma áttételesen érvényes az operistára is: a nagy hang, a szép hang több alapvető dolgot megold, de egyre kevésbé kizá-

rolagos hozomány. Hogy mondta Brecht? Amíg a színész nem érti a dráma, a szerző valódi célját, addig nem tudhatja, milyen célt szolgál. A tétel igaz az operában is. Persze a konfliktus gyökere ott van, hogy a hagyomány-opera külön színpadilag és külön zeneileg sohasem állítható be tökéletesen, illetve, hogy a mozgás és a zene ellentmondásai bizonyos szituációkban feloldhatatlanok. Ezek az eredendő abszurdumok (példákat bővebben produkált a *Lammermoori Lucia* is) benne vannak a művekben, rajtuk finomítani, szépíteni, azokat rugalmasan áthidalni lehet — kiiktatni soha. Érvetlen mentesség, hogy az operai közönségigény más a drámainál, a látványhoz általában bekalkulálja, hozzászámítja a kitérőket, buktatókat.

A szegedi operajátszás — ahová végtére is kikanyarodnék — nagyon sokat tett már a korszerű operaértelmezés elsajátításáért. A bemutatásokat, a felújításokat rendre ugyanaz a természetes játékmódor, ansamble-kultúra jellemzi, ami a régisültetű sztárkultusz helyébe egészséges, friss szemléletet honosított meg. Ezért lehetségesek — az előadások alapvető minőségének, kondíciójának, összképének csontkítása nélkül — a kettős szereposztások, és ettől marad át előadásról előadásra, egyik premierről a másikra (Mozarttól Prokofjevig, Bellinőtől Von Einemig, Rossinótól Gotovácig) ugyanaz az intelligens-színházi szemlélet, amit a karmesterek, rendezők, énekesek, díszletezők mint stafétabotot adnak tovább.

Ne „robbantsuk fel” tehát az operaházakat, ne vigyük „műzeumba” az operát! Játsszuk intelligensen, korszerűen: a közönség kíváncsi rá.

ban, anyuka pedig olyasmit mondott, hogy valamilyen aprócska bogár esett a szemébe, és a bácsi azt nézte meg közelebbről.

— A szörmétes bácsi? — nevetett fel Toncsi hangosan, jóízűen. Tetszett neki, hogy ő adott nevet az anyuka szemében bogarat kereső bácsinak.

— Jó, most az egyszer nem szólok nagymamának, de akkor fogjal nekem egy kiscicát, szörmétes bácsi!

— Most? Kiscicát? Hiszen azok már alszanak — hüledezett Ödön.

— Majd holnap keresünk kiscicát, Toncsikám — sietett anyuka Ödön segítségére.

— Nekem most kell, most, most! — kötötte meg magát Toncsi. S mit volt mit tenni, Toncsinak kedvében kellett járni, ha meg akarták maguknak nyerni a hallgatását. Már vagy 5-6 utcát végigloholtak. Benéztek a nagykapuk alá, megnyitották a kiskapukat. Ödön úgy fűrkészte a kerítések tetejét, mintha az a nyomorult macska válna meg majd a pokol tüzeitől. Már úgy kimentek a városból, hogy alig voltak házak, azok is foghíjasan. Egyszer csak Ödön visszafogta anyuka és Toncsi lépéseit.

— Ne mozduljatok! — úgja anyuka, miközben le nem vette

a tekintetét egy kieső ház kapujának küszöbéről. Ott ült egy csupa tarka, fehér, fekete pöttyökkel díszelt kölyökmacska. Kiszökött a nyitva hagyott kapun és mancsaival egyre kapkodott a kapu küszöbére esett árnyék után, amit egy akácfa hajladozó ága vetett.

— Megvagy, te bestia! — kapta el a macskakölyköt Ödön és azzal sietve megindult, maga után intve anyukát és Toncsit.

— Gyertek gyorsan! Siessünk el innen, nehogy észre vegye a macska gazdája. Toncsi sikoltott örömeiben, anyuka pedig szinte repült. Két utcával arrább Toncsi a saját kezébe követelte a macskát, amit úgy átfogott, szorított, hogy a kis kacorkirály keservesen nyivákkolt.

— Most már mehetünk haza! — adta ki az utasítást Toncsi. — Szörmétes, te is bejöhetsz hozzánk — mondta leereszkedően —, és majd együtt vigyázunk a kiscicára. Mi legyen a neve? Mókusz? — fordult Ödön felé.

— Várj csak! Mókusz? Az nem jó Macskából nem lehet Mókusz. Inkább nevezük el Hallgatásnak. Jó lesz? — próbált utalni a korábbi feltételre.

— Hallgatás... Hallgatás? — izelgette a szót a kislány — Hát jó, egyelőre.

— Hogyhogy egyelőre? — kérdezett vissza Ödön.

— Majd mindennap másik nevet adok neki — vágta el a kétkezes csomóját a gyerek. Hanem Hallgatás néhány nap múlva nyomtalanul eltűnt. Megunta az agyondeledelgetést, az agyonszeretést, amiben új gazdája részletette, pedig nyakörvet és láncot is kötött rá. Amikor hónapok múltával felkerült a szó Hallgatásról, megfogásáról és szökéséről, Toncsi lakónikusan közölte Ödönnel a népes család fülhallatára:

— Nagymamám nem annyira haragszik már rád, hogy idejársz hozzánk. De mikor fogsz nekem másik kiscicát? Majd amikor anyukának megint bogár esik a szemébe?

Ödön arca színt váltott, és most anyuka torkát reszelte valamit, mert egymás után többször is köhögni kezdett. Kérte is Toncsikát, aki most négyéves, hogy hozzon neki egy pohár vizet.

— Tisztán, szóda nélkül akarod? — kérdezte huncutul.

— Sokat nézi ez a gyerek a televíziót — szót közbe a nagymama olyan hansúlyal, hogy abból kiéződött: Toncsi a tévéből tanulta csiklandós kiscicaként.

Sarló
Sándor

VISSZPERGETŐ

Hogyan lettem újságíró?

Újságíróvá lenni ma már úgy nem lehetséges, mint akkor, a polgári világban. Ma már el kell végezni bizonyos iskolákat, még az újságíró-iskolát is. Akkor, valahogy megint csak a véletlenek játékszere voltam, ezúttal szerencsésen. És megint csak Bibó Lajos volt az, akivel a forgandóság összehozott.

A háborúból leszerelt katonák és a munkanélküliek táborának a „törzsgárdistájá”-hoz tartoztam. De míg a Károlyi- és a Tanácskormány rendszeresen segélyezett bennünket, addig az ellenforradalom a teljes nincstelenségbe taszított. Aki nem dolgozik, ne is egyék jelszót az urak visszajára fordítva most ránk vonatkoztatták. Munkát azonban nem adtak.

Röviddel a színiiskolai próbálkozásom után, céltalan kószálásaim közben, egy napon a korzón egy újságlapot nyomtak a kezembe. A lap címe *Szegedi Hirdető Újság* volt, felelős szerkesztője Bérczi Béla, volt osztálytársam. Az első oldalon ódai hangvételű vezércikk igyekezett a kereskedők és iparosok szívét meglágyítani, meggyőzni őket a hirdetés szükségességéről és hasznosságáról. Nagy kedvem támadt, hogy ezt a fellengzős publicisztikai művet tollam hegyére szúrjam. A kirokit pusztán szórakozásból írtam, de mikor kész lett és újra-elolvastam, hirtelen elhatározással borítékba tettem, és elküldtem a *Szeged és Vidéke* szerkesztőségének. Másnap alig hittem a szememnek: a cikket szóról szóra kinyomtatták. (Eleddig csak egy háborúellenes, Tisza Pistát pellengérező gúnyversem jelent meg a Móra szerkesztette *Hüvelyk Matyiban*.)

Ezzel be is fejeződött volna a dolog, ha Bérczi nem válaszol a *Hirdető Újság* következő számában. Nos, nem voltam rest, viszontválaszt küldtem a *Szeged és Vidéke* szerkesztőjének. Cikkem helyett azonban másnap Szerkesztői Üzenetet olvastam a lapban, amely így szólt:

„P. T. Kérjük mielőbb fáradjon be hozzánk.”

Másnap megjelentem a szerkesztőségben. Az általam már ismert szobában, Bibó kéziratokba temetkezve ült asztalánál. Vele szemben egy horihorgasnak látszó fiatalember kefelevonatok fölé hajlott. Később megismertem, Balassa József volt, a főszerkesztő fia. Megvártam míg Bibó befejezi olvasmányát. Akkor újra köszöntem.

— Jó napot, fiam, mi járhat? — Tehát ráismertem.

Mondom, hogy a szerkesztői üzenet miatt jöttem.

— Maga volna az a Pé-Té? Mondja csak, ez a *Hirdető Újság* tényleg létezik? Igen? Nem tudtam. Polémia, barátságkám, mi nem folytatunk. Pedig a cikke jó. Akar-e újságíró lenni? (Mellesleg, Bibó vacsolt, így mondta: újságíró.)

A szédítő kérdés fénykarikákat csíholt szememből. Minden csillogni kezdett.

— Akarok — mondtam, aztán szerényebben: — Szeretnék, szerkesztő úr.

— Igen, de fizetés... nincs. Járjon be, ha akar, dolgozzon. Majd beletanul, aztán kialakul valami...

— És mikor lehetne kezdeni? — Akár most rögtön, fiam. Ha úgy gondolja...

Bólintottam. Bibó felállt, egy csomó kéziratpapírt, ceruzát markolt fel.

— Máris velem jöhet. Elmegyünk a városházára.

Mentem az utcán újságíró-apámmal...

Beléptünk a tanácsterembe. Folyt az ülés. A hosszú zöld asztalnál az ablak felől ültek a tanácsnok urak. Az asztalfőn a polgármester, dr. Somogyi Sál-

veszter. Ugyanannál az asztalnál, jovialis tőszomszédságban a tanáccsal, ültek, füleiket hegyezve, ceruzáikkal dőfésre készen a közvélemény megfélemlíthetetlen lovagjai, az újságírók.

Minden szem rám szegeződött: „Hát ez kiféle?” Bibó leült a zöld asztalhoz, és mutatta, hogy üljek mellé. Megilletődöttséggel vegyes bizonytalanság kóválygott bennem. A tanácsnokokat néztem, akik az úszó szivarfüst fátyla mögött húzódtak meg. Hol egy vastag orrot, kopasz fejtetőt, nyitott száját, hol egy evikkert, kiugró állat, libegő borostyán szipkát, gesztikuláló kezét láttam kaleidoszkópszerűen kavargva. Csak sokára rajzolódt ki szememben egy-egy egész tanácsnoki fej.

Bibó maga elé tette kéziratpapírjait, s írni kezdett. Időnként küldönc jött, és Bibó átadott neki néhány teleírt lapot. A „készre írott” cikket vitték egyenes a nyomdába. Félelem fogott el. Soha nem leszek képes arra, hogy csak úgy kapásból „készre írjak” egy cikket. Hamarosan mégis képes lettem rá. Ezt így kellett a délutáni lapoknál. A reggeli lapok munkatársai a jegyzetelt anyagot a szerkesztőségben dolgozták fel, színesen, kommentálva.

Az idők folyamán, hetenként egyszer-kétszer sok bágyasztó dolgot kellett végighallgatnom itt, a „torony alatt”. De az unalmas ügyek mellett az akták áradatából hébe-hóba felbukantak indulathullámokat verő, közérdekű ügyek is. Ilyen volt például a villamosvasút ügye is. A villamosársaság a szerződés értelmében minden eladott jegy után 30 fillért volt köteles a városnak fizetni, de már több mint egy év óta egy fityinget sem fizetett. Ezért a város nem adta meg neki az engedélyt, hogy a Tisza-parton újra megindítsa Tápé felé a háború alatt áramtakarékoságból szüneteltetett forgalmat.

Az ügy a miniszterhez került, aki úgy döntött, hogy mivel a vonal régi, nem kell rá új engedély. A társaság meg is indította a forgalmat. Emiatt tört ki a vihar a tanácsban. A vita az egykori lapok nyomán valahogy így zajlott le:

— Nem vöszöm tudomásul a miniszter döntését — jelentette ki Taschler Endre főjegyző, akinek nappirította kopasz fejében valami ősi ellentmondás lakozott. — Hamis adatokon alapszik. El köll vágni a villamos drótját, hogy ne járhasson.

— Ami igaz, az igaz. A sínökre van engedélyük — mondta a polgármester —, de se a póznák lerakására nincs, se arra, hogy a levegőt mögdrótozzák. Azt viszont ismerjük el, hogy a velük kötött megállapodás nem volt tökéletes. Javasolnám, egyezünk ki velük négyezerzárban.

— Hogyisne! A végsőkig e'möggyök — kardoskodott Taschler.

— Idehallgass, Bandi! Nagyon elhúzódik az a pör.

— Hát aztán. Ennyi pénz még mőgér.

— A miniszternek mögmondhatjuk, hogy téved, de a villamos járjon — okoskodott a polgármester.

— Dehogy is mondom. Inkább ne járjon, — makacszkodott a főjegyző.

— A harag nem jó tanácsadó.

— Nem haragszok, csak nem retirálok. Tik nem vagyok elég erélyőssek. Necsak kapjon, agygyon is a villamos valamit. Ha járni engeggyük a Tisza-parton, épícsön érte valahun másik vonalat.

A vitát végül is azzal zárták be, hogy a polgármester indítványát terjesztik a közgyűlés elé. **Döntés a magasabb fórumon!**